

УДК 141.5 316.613

О. В. Поповакандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології
Донецького національного університету**ТЕМПОРАЛЬНИЙ ВИМІР ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Проблема соціальної ідентичності є однією з найбільш фундаментальних проблем сучасності як з огляду процесів глобальної трансформації, так і пострадянського самовизначення України. Початок ХХІ сторіччя характеризується формуванням нового типу соціальності, яка базується на складній мережі взаємодій мікроспільнот, тісно пов'язаних між собою розмаїттям інформаційних зв'язків. Ці суспільні зрушення гостро поставили питання про нові виміри людської ідентичності, пошуку свого «Я» у численних символічних світах. Глобалізаційні процеси, які залучають до загальноцивілізаційного розвитку представників різних культур, породжують «вибух ідентичностей», що є зворотнім боком загальносвіттової уніфікації. На цій підставі відбувається становлення змішаного поліфонічного суспільства. Найбільш яскравим прикладом цього є інтеграційні процеси в Європі, які ставлять проблеми становлення нової форми ідентичності – наднаціональної, що складається з гармонійного поєднання національних тожсамостей.

Проблема ідентичності набуває особливої актуальності щодо сучасних українських реалій. Революція Гідності й «гібридна війна» на Сході гостро поставили проблему формування єдиної національної ідентичності, яка базується не на етнічно-мовних, а скоріше на громадянсько-політичних пріоритетах. Українське суспільство загалом та окремо взятий пересічний українець постійно стикаються з проблемами свого самовизначення. Це самовизначення відбувається як на тлі цивілізаційного вибору між двома головними моделями розвитку: Атлантичною та Євразійською, так і на підставі постійного пошуку своєї ідентичності в різних соціальних структурах повсякденності, які в наш час швидко змінюються. Стан невизначеності перспектив українського суспільства та його окремих прошарків, коли суб'єкти перебувають ніби в різних соціальних реальностях, живуть у різних нормативно ціннісних координатах або зовсім в стані анонії, породжує кризи соціальної й особистої ідентичності. Подолання цієї кризи є наявною теоретичною та практичною проблемою.

Тема ідентичності не належить до розряду маловивчених, забутих або маргінальних в українському культурному й науковому середовищі, утім це стосується й учених із близького та далекого зарубіжжя. Проблему ідентичності відбито в роботах багатьох сучасних українських дослідників. Їй присвячені роботи українських філософів: П. Гнатенка, Р. Димерця, С. Пролєєва, В. Шкляра та багатьох інших. Вагомий внесок у дослідження теоретичних аспектів ідентичності зробили українські історики, політологи й культурологи: Я. Грицак, В. Васютинський, В. Вітковський, Г. Касьянов, Р. Кісь, Л. Нагорна, І. Михайлин, М. Рябчук, Н. Яковенко та інші. Українські соціологи і психологи О. Белінська, А. Жичкіна, С. Макєєв, Н. Победа, А. Ручка, В. Павленко, Н. Черниш, Н. Шульга у своїх дослідженнях проблеми ідентичності розглянули не тільки у вузькопрофесійному вимірі, а й удалися до філософських рефлексій щодо цього соціального феномена. Нового осмислення ця проблема набуває в межах гуманітарного дискурсу ХХ сторіччя. Вона залишає вузьке поле філософських інтерпретацій і з'являється в зовсім новому вигляді в психоаналізі, соціологічних і культурологічних дослідженнях. У концепціях З. Фрейда,

К.Г. Юнга, А. Фрейда, А. Адлера, К. Хорні, Г.С. Саллівана, Е. Фромма й особливо Е. Еріксона проблема ідентичності посідає центральне місце. Великий внесок у розробку цієї проблеми зробили учні та послідовники Е. Еріксона – Дж. Марсія й А. Ватерман. Концепт ідентичності розглядається також у таких напрямках, як психологія свідомості (В. Джеймс), біхевіоризм (Д. Доллард, Н. Міллер, О. Мазурер) і когнітивно орієнтована психологія мікроспільнот (Г. Брейквел, Х. Теджфел і Д. Тернер).

Сучасний індивід є членом більше ніж однієї інтерпретативної спільноти, тому процес конструювання власної ідентичності складається з прийняття й відторгнення елементів ідентичності різних груп, реальних або уявних співтовариств, до яких прагне приєднатися індивід. Ідентичність людини не може бути стабільною і єдиною: вона змінюється з віком, набуттям особистого досвіду, на індивіда впливає також номінальна належність групі. Індивід може бути членом визначеної культурної спільноти, що базується на певній мові, культурі, цінностях, поведінковому коді, однак може належати іншим соціальним спільнотам – професійним, релігійним тощо. Яка з цих форм співвіднесення є домінуючою, яку роль відіграє кожна з них у знаходженні самості – ці питання вимагають окремого розгляду. Отже, необхідним є проведення типології ідентичностей.

Разом із тим будь-яка соціальна ідентичність особистості є її самототожністю у вимірах минулого, теперішнього та можливого майбутнього. Саме ці темпоральні параметри взяті як підстави типології ідентичності американським антропологом Дж. Де-Восом [2]. Почуття соціальної ідентичності, уважає він, може бути виражене через висловлювання своєї лояльності до більшої за кількістю групи. У складному суспільстві те, чому людина найбільш віддана, визначається залежно від того, чи орієнтована вона на минуле, сьогодення або майбутнє.

Якщо людина орієнтована на сьогодення, то передусім виявляє лояльність стосовно своєї країни. Почуття патріотизму може мати більшу емоційну силу, що штовхає людину на самопожертву в ім'я Батьківщини. У цьому випадку виживання нації визнається більше важливим, ніж виживання особистості. За цією емоційною силою, здатною згуртувати громадян, може стояти (хоча це не обов'язково) яке-небудь уявлення про спільність походження.

Акцентується участь у житті суспільства в конкретний момент. Французьке або американське громадянство – це асимільовані правові поняття, що визначають життєво важливу й постійну національну ідентичність. Італійці або німці не ставляться так до свого громадянства (можливо, тому, що Італія та Німеччина не мали традицій добровільної імміграції або асиміляції людей, народжених в інших країнах) [2, с. 245].

Менш поширена й іноді конфліктна форма соціальної належності, орієнтованої на сьогодення, – це ідентичність, виражена через участь у якійсь професійній групі. Сучасне заняття й колишня етнічна ідентичність можуть, крім того, являти собою кастову лояльність. Люди, не вдоволені своїм минулим або сьогоденням, можуть вибрати орієнтацію на майбутнє, ідентифікуючись із «спільною справою» (революційним рухом). Цей рух може бути безпосередньо пов'язаний із релігійною або

соціально-політичною ідеологією. Люди, чие соціальне Я сприймає сучасне суспільство як експлуатуюче, несправедливе або аморальне, можуть сконструювати почуття ідентичності, що втягує їх у політичний конфлікт зі своїм суспільством. Серед людей або груп можуть поширюватися заворушення, основані на релігійних або політичних уявленнях. Іноді етнічна меншість може використовувати рух, орієнтований на майбутнє, як засіб протесту, але в таких випадках варто ретельно розглянути фактичну мотивацію учасників [2, с. 247].

На відміну від видів соціальної ідентичності, орієнтованих на сьогодення або майбутнє, етнічність орієнтована на особливу спадщину минулого. В одних державах вона може відповідати громадянству, в інших – не мати з ним жодного зв'язку. Вона може частково збігатися з ідентичністю, орієнтованою на майбутнє, якщо обидві розглядаються як такі, що підтримують одна одну. Але етнічність – це насамперед почуття належності до певного роду, почуття спільності походження, релігії або мови. Це первинне почуття може бути або не бути пов'язаним із політичними чи географічними об'єднаннями, а також утягувати або не втягувати людину в конфлікт із суспільством.

Однак історія етнічних меншостей і організацій являє собою низку конфліктів і компромісів, що виникають унаслідок примусового тиску, який політично домінуюча група здійснює щодо своїх підлеглих для досягнення або підтримання їхньої лояльності. Деякі представники підпорядкованих груп у відповідь прагнуть змінити закріплені за ними або приписані їм ідентифікації з низькими статусними позиціями на ідентифікації, більше близькі їм за духом і орієнтовані на минуле або майбутнє. Тиск, що спонукає до змін, уносить нестабільність у стратифіковані суспільства, які часто відповідають на це заходами стримування, іноді спрямованими на асиміляцію груп, скоріше викликаючи їх зникнення, ніж надаючи їм більшої автономії [2, с. 247–248].

Ця типологія може бути прийнята як базова, хоча вона не позбавлена певних недоліків, пов'язаних насамперед з американськими реаліями, що стали для неї основою. Ці схеми не враховують особливостей соціальних структур інших суспільств і не можуть претендувати на універсальний характер.

Отже, на підставі вищенаведеної схеми можна побудувати темпоральну типологію ідентичності, основою якої будуть соціальні структури, отожднення з якими є підставою ідентифікаційного конструкта індивіда, що орієнтує його в координатах сьогодення, на основі певним чином інтерпретованого минулого та такого, що проектує своє майбутнє. При цьому необхідно враховувати типологію колективних ідентичностей англійського вченого Е. Сміта, яка набула майже класичного статусу [4].

Меморіальна ідентичність пов'язує людину з її минулим. Вихідною формою цієї ідентичності є родова пам'ять, яка відбивається в міфах і тотемічних ритуалах. На думку Е. Сміта, першим типом колективної ідентичності є фактор роду і статі; ці категорії є якщо й не незмінними, то загальнопоширеними та переконливими. Класифікації за родовою належністю і статтю стають основою інших відмінностей. Як найбільш універсальні вони є зв'язувальною ланкою між іншими видами ідентичностей. Проте, попри розвиток фемінізму в деяких країнах, родова ідентичність, що охоплює всю землю, неминуче видається слабшою за інші види колективної ідентичності й сприймається в сучасному світі як щось певне та звичайне [4].

Другий різновид меморіальної ідентичності пов'язаний із категоріями простору або території. Перевага цього виду колективної ідентичності полягає в тому, що місцева й регіональна ідентичності мають більшу силу

суспільного згуртування. Е. Сміт, проте, застерігає від надмірної переоцінки регіоналізму [4, с. 13].

Найпотужнішими шарами ідентифікації є традиційно-релігійна та етнічна належності, які також ґрунтуються на зверненні до минулого. Вони спираються на об'єднання різних елементів культури – цінностей, символів, міфів, традицій, які нерідко кодифіковані в обрядах і ритуалах.

Е. Сміт справедливо підкреслює той тісний зв'язок, який існує між традиційно-релігійною та етнічною ідентичностями. Співвідношення між конфесійною та етнічною належністю в різні історичні періоди змінювалося. Так, для давніх племен були характерні спільні релігійні уявлення й культові дії. У наступний період кожне державно-політичне утворення та відповідний йому етнос мали своїх національних богів, свою систему вірувань і обрядів. Світові релігії прагнуть переступити етнічні межі, але все ж межі багатьох релігійних спільнот збігаються з межами етнічних груп. Як приклад Е. Сміт наводить вірменів, євреїв та інші етнічні групи. Він відстоює думку про те, що нерідко буває, коли те, що народжується як релігійна спільнота, може згодом переформуватися в етнічну. Наприклад, така етнорелігійна спільнота, як друзи [4, с. 16].

Переплетення релігійних і етнічних ідентичностей ми бачимо на прикладі сучасних католиків і протестантів у Північній Ірландії, поляків, сербів, хорватів, маронітів у Лівані, сингальців, персів-шиїтів, які, як відзначає Е. Сміт, належать до тих численних етнічних спільнот, ідентичність яких спирається на релігійні критерії диференціації. Упродовж більшої частини людської історії сфери-близнюки релігійної й етнічної ідентичності були якщо не тотожні, то дуже близькі [4, с. 16].

Необхідно чітко розмежовувати етнічну та національну ідентичності. У політичній лексикі, а зараз і в науковій літературі поняття етнічної й національної ідентичності вживають як синонімічні, і це не можна вважати великою помилкою, тому що поняття «етнос»/«етнічність» є базовими для етнічної класифікації, а поняття «нація» визначається частіше за все як державна форма етнічної спільноти людей (на Заході як спільнота, що спирається на громадянство). Не занурюючись у подальше обговорення цієї теми, якій присвячена безліч робіт, лише відзначимо, що етнічна ідентичність насамперед співвідносить людину з її минулим, тоді як національна, особливо пов'язана з державною належністю, є для більшості людей основою актуальної ідентичності, орієнтованої на сьогодення.

Презентативна ідентичність (орієнтована на сьогодення) складається насамперед із співвіднесення індивіда (або його лояльності, за Дж. Де-Восом) із певною державною й соціально-професійною групою.

У процесі формування національної держави склалися нові додаткові та розширені підстави консолідації, адекватні ускладненим соціальним зв'язкам, що зумовлюють свідомість і емоційне переживання соціально-політичної й культурної єдності всіх громадян цієї держави, незалежно від їхньої етнічної, станової й іншої належності. Складна ієрархічна структура нової культурно-історичної форми соціальної ідентичності складається з нашарувань і синтезу традиційних і сучасних ідентифікаційних компонентів. Національна ідентичність (звичайно, якщо не зводити поняття нації лише до державної основи, а мати на увазі і її поліетнічну сутність) покликана, на думку Е. Гобсбаума, багато в чому розв'язати «гостру проблему лояльності громадянина стосовно держави та чинного ладу і його ідентифікації з ними» [6, с. 23], зберігає у своїй структурі й «парадигму споріднення», й етнокультурні підстави соціальної консолідації, переломлюючи їх, однак, через призму уніфікованої громадянської ідентичності.

У тоталітарному суспільстві соціальна ідентичність була передусім державною ідентичністю. У радянсько-му суспільстві це було відображено в безапеляційній вимозі прийняття офіційної ідеології та системи цінностей «радянської людини», у беззастережному визнанні й демонструванні державно схвалюваних вірувань, суджень, оцінок, у ритуалізованих діях усенародного ентузіазму, у множинності офіційних знаків визнання індивідуального успіху саме з боку держави та її бюрократичних структур (почесні звання, нагороди, дні свят представників певних професій) і, нарешті, в ідеології – осуду «ворогів народу» й інакомислячих, тобто тих, хто відкидає свою ідентичність із тоталітарно-державною системою або стає небезпечним для правлячої еліти й тільки тому одержує клеймо чужого елемента в суспільстві.

Іншим типом презентативної ідентичності є належність до статусної позиції – соціально-професійної спільноти (сюди частково належать і професійні «статус-ролі», як їх називав Т. Парсонс). Належність до певного статусу в сучасних (тобто не-цехових, що не передбачають членства в будь-якій корпорації) умовах означає володіння певним ексклюзивним ресурсом – знанням, владою, привілеями або пільгами. Сучасна картина статусної деградації (розпад соціальної ієрархії та механізмів її формування, деградація професіоналізму на різних рівнях тощо) оголює внутрішній механізм статусної ієрархічної інтеграції суспільства.

Е. Сміт стверджує, що клас не може бути основою стабільної колективної ідентичності, тому що соціальний клас обмежений емоційною силою й культурною глибиною. Економічні фактори згодом швидко змінюються, тому претензії утримати різні економічні групи в межах спільності із класовою основою будуть невизначені. Економічний егоїстичний інтерес не є основою стабільної колективної ідентичності. Однак у суспільстві існує не один клас, а більше. Їх інтереси не збігаються. Тому класова ідентичність відображає інтереси не всіх прошарків суспільства, а інтереси лише тієї його частини, що об'єднана в певний клас [4, с. 15].

Однією з поширених форм презентативної ідентичності є також культурна ідентичність. Як переконливо доводять сучасні дослідження, вона аж ніяк не тотожна ні етнічній, ні національно-громадянській ідентичностям. «Культура, – стверджує американський соціолог С. Бенхабіб, – стала загальноживаним синонімом ідентичності, її характерною і визначальною ознакою» [1, с. 1]. Культурна ідентичність ґрунтується на ототожненні індивіда із цінностями й моделями, які властиві певній соціальній спільноті. Цей тип ідентичності може мати як етнічні, так і релігійні або регіональні відтінки. Однак культурна ідентичність, походючи з аграрного суспільства, у сучасному світі стала однією з основних форм соціальної диференціації. Прагнення до збереження своїх культурних особливостей ставить цей тип ідентичності на межу між презентативністю й утопічним проектом.

Проективна ідентичність характеризується спрямованістю в майбутнє. Належність до політичної або іншої специфічно-орієнтованої асоціації (у тому числі до нетрадиційної – тобто ненаслідуваної – релігійної конфесії), що самостійно обирається людиною, має принципово інше соціальне значення. По-перше, у таких структурах ідентифікація означає співучасть у цілеспрямованих системах дій, підпорядкування відповідним особистим або інституціоналізованим авторитетам, що сприймається як акт свідомого вибору. По-друге, специфічні системи дій за природою своєю є не універсально-значимими, а партикулярними: вони інтегрують лише «своїх» і протиставляють їх «чужим». Звідси – утилітарні етичні системи («морально те, що корисно своїм») і незадоланий дух войовничого сектанства (партійно-політичного,

релігійного або, припустимо, естетичного тощо), спрямованого скоріше на розкол суспільства, ніж на його інтеграцію.

Якщо меморіальна ідентичність у звичайних умовах (крім ситуацій різних обмежень і переслідувань) не вимагає психологічного напруження й особистісного зусилля, то проективна часто тільки за допомогою такого зусилля й досягається.

До однієї із сучасних форм проективної ідентичності можна зарахувати цивілізаційну ідентичність. Термін «цивілізаційна ідентичність» уведений у науковий обіг С. Гантінгтоном – автором роботи «Зіткнення цивілізацій?», опублікованої у 1993 році, яка викликала чимало суперечок і дискусій у науковому середовищі. Він визначає цивілізацію як «... найвищу культурну спільність і найбільш широкий рівень культурної ідентифікації та виокремлює людину від інших біологічних видів. Вона визначається як загальними об'єктивними елементами, такими як мова, історія, релігія, звичаї, соціальні інститути, так і суб'єктивною самоідентифікацією людей» [5, с. 51]. С. Гантінгтон вагається між об'єктивістськими розмежуваннями цивілізації та суб'єктивними ідентифікаціями. С. Бенхабіб відзначає й суто логічні суперечності в концепції американського політолога. Вона пише: «Схоже, ми маємо твердження типу: конфлікт ідентичностей викликаний цивілізаційними відмінностями. Але це тавтологія, оскільки ідентичності, у свою чергу, визначаються цивілізаціями й культурами, до яких належить людина. Концепція культурно-цивілізаційної ідентичності є одночасно й поясненням, і тим, за допомогою чого вона пояснюється» [1, с. 224].

Ця самосуперечливість стає зрозумілою, якщо визнати, що цивілізаційна ідентичність має родові ознаки політичної ідентичності. Актуалізація цивілізаційних відмінностей є досить симптоматичною прикметою нашого часу, вона властива як ісламським фундаменталістам, так і російським євразійцям, і деяким західним політикам. Приклад сучасної України, політична ідентифікація в якій багато в чому залежить від геополітичних пріоритетів, є найбільш яскравим підтвердженням проективного характеру так званої цивілізаційної ідентичності.

М. Рябчук наголошує: «Гібридна війна, яку Росія розв'язала проти України, виопуклила не лише ціннісний, але й ідентичнісний аспект цього конфлікту. Адже і «Руський мир» для одних, і «Європа» для других є водночас і системою цінностей, і об'єктом самоідентифікації, актуальною чи бажаною. Росіяни роблять акцент на мовній, етнічній, конфесійній спорідненості, аби ідентифікуватися з українцями («майже один народ», як повторює Путін) і відмежуватися від ціннісно ворожого їм Заходу; українці ж роблять акцент на свободі та демократії, аби ототожнитися з європейцями і відмежуватися від авторитарної Росії» [3].

Неоголошена російсько-українська війна каталізувала зростання радше презентативно-проективної ідентичності, ніж меморіальної. Абсолютна більшість російськомовних українців і відносна більшість етнічних росіян, що були перед тим амбівалентними у своїй лояльності до Москви та Києва, зробили в умовах війни проукраїнський вибір, спираючись насамперед на цивілізаційні чи громадянські, а не на етнічні чи мовно-культурні пріоритети.

Отже, Україна має унікальний шанс конструювання власної постмодерної ідентичності, яка спирається не стільки на меморіальну міфологію, скільки на суспільний проект, орієнтований на майбутнє. Але треба зазначити, що це питання ще потребує подальшого розроблення, самостійного соціально-філософського аналізу сучасних тенденцій, які в складних умовах сучасного суспільного буття, ще не викристалізувалися повним чином.

Література

1. Бенхабیب С. Притязання культури. Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабیب ; пер. с англ. ; под. ред. В.И. Иноземцева. – М. : Логос, 2003. – 350 с.
2. Де-Вос Дж. Этнический плюрализм: конфликт и адаптация / Дж. Де-Вос // Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / под общ. ред. А.А. Велика. – М. : Смысл, 2001. – С. 229–276.
3. Рябчук М. Дві України: кінець амбівалентності? / М. Рябчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://krytyka.com/ua/articles/dvi-ukrayiny-kinets-ambivalentnosti#sthash.3YjaAzG0.dpuf>.
4. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Е.Д. Сміт ; пер. з англ. П. Таращук. – К. : Основи, 1994. – 223 с.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 [5]с.
6. Хобсбаум Э. Нации и национализм после 1780 года / Э. Хобсбаум ; пер.с англ. А.А. Васильев. – СПб. : Алетея, 1998. – 306 с.

Анотація

Попова О. В. Темпоральний вимір ідентичності в умовах міжцивілізаційного конфлікту. – Стаття.

Стаття присвячена проблемі соціальної ідентичності особистості в сучасному світі. Зазначається, що сучасна людина перебуває в ситуації множинності ідентифікацій. Зроблена спроба створення принципово нової типології ідентичності, основаної на тимчасових параметрах. Зокрема, розглядається темпоральна типологія соціальної ідентичності, що виділяє презентативну, меморіальну та проєктивну ідентичності. Перша вказує переважно на цивільно-професійну ідентифікацію, друга – на релігійно-етнічну, третя – на політико-цивілізаційну. На основі цієї типології аналізується вплив різних форм ідентифікацій на формування цивілізаційних світоглядних установок українців у міжцивілізаційному конфлікті, який набув форми «гібридної війни». Зроблено висновок про те, що на сьогодні Україна має унікальний шанс конструювання сучасної ідентичності, що спирається не на меморіальну міфологію, а на посмодерністський соціальний проєкт.

Ключові слова: ідентичність, соціальна ідентичність, презентативна ідентичність, меморіальна ідентичність, проєктивна ідентичність, етнос, нація, цивілізація.

Аннотация

Попова Е. В. Темпоральное измерение идентичности в условиях межцивилизационного конфликта. – Статья.

Статья посвящена проблеме социальной идентичности личности в современном мире. Указывается, что современный человек пребывает в ситуации множественности идентификаций. Предпринята попытка создания принципиально новой типологии идентичности, основанной на временных параметрах. В частности, рассматривается темпоральная типология социальной идентичности, выделяющая презентативную, мемориальную и проєктивную идентичности. Первая указывает в основном на гражданско-профессиональную идентификацию, вторая – на религиозно-этническую, третья – на политико-цивилизационную. На основе данной типологии анализируется влияние различных форм идентификаций на формирование цивилизационных мировоззренческих установок украинцев в межцивилизационном конфликте, который приобрел форму «гибридной войны». Сделан вывод о том, что на сегодняшний день Украина имеет уникальный шанс конструирования современной идентичности, опирающейся не на мемориальную мифологию, а на постмодернистский социальный проект.

Ключевые слова: идентичность, социальная идентичность, презентативная идентичность, мемориальная идентичность, проєктивная идентичность, этнос, нация, цивилизация.

Summary

Popova E. V. Temporal dimension of identity in terms of inter-civilizational conflict. – Article.

The article is devoted to the problem of social identity in the modern world. It indicates that modern man is in the situation of a plurality of identifications. In article attempt of creating a fundamentally new typology of identity based on the time settings. In particular, it examines the temporal typology of social identity that distinguishes the ceremonial, memorial and projective identity. First, basically, indicates civil professional identification, the second – on religious-ethnic, third – political and civilizational. Based on this typology is analyzed the influence of different forms of identity on the formation of civilizational worldview of Ukrainians in inter-civilizational conflict, which took the form of “hybrid war”. The article concludes that Ukraine has a unique chance of constructing a modern identity based not on memorial mythology, and post-modernist social project.

Key words: identity, social identity, ceremonial identity, memorial identity, and projective identity, ethnicity, nation, civilization.